

Наспеўшае пытанне

У Маскве закончылася нарада работнікаў выдавецтваў і паліграфічнай прамысловасці. Да гэтай нарады работнікі выдавецтваў доўгі час рыхтаваліся, пытанні выдавецкай справы абмяркоўваліся на старонках газеты «Советская культура», «Литературная газета» і інш. Цікавіліся выдавецтвы і думкай чытача аб сваёй прадукцыі. Але ў нашым рэспубліканскім друку такіх водгукі было мала.

Работа выдавецтваў — пачэсная і адказная справа. Добрай кнігі не можа быць не толькі без лёзубоўнай працы аўтара, але і без удумлівай, клапатлівай работы над тэкстам і яго выданнем з боку выдавецтва. Не буду гаварыць аб адказнай ролі рэдактара, стылістаў, карэктараў, мастакоў, тэхрэдактараў і іншых — яна, вядома, спынюся толькі на адным, наспеўшым, на маю думку, пытанні: на навукова-тэхнічным афармленні кнігі.

Выпускаючы кнігу, выдавецтва заўсёды рыхтуе яе для пэўнага кола чытачоў. З разлікам на гэтае кола чытачоў выдавецтва вырашае, якім тыражом выдаць кнігу, што сказаць у прадмове да яе, як размеркаваць матэрыял у кнізе. Вырашае, ці патрэбны каментары да тэксту, бібліяграфія, дапаможныя паказальнікі і іншыя элементы навукова-тэхнічнага выдання кнігі. І вось на гэтыя пытанні, на маю думку, Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Выдавецтва Акадэміі навук БССР і, асабліва, Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР недастаткова яшчэ звяртаюць увагі. Праўда, за апошні час культура нашых выданняў значна павысілася, да некаторых кніг даюцца каментары (напрыклад, зборы твораў Янкі Купалы ў выданні Акадэміі навук БССР, Якуба Коласа і Кузьмы Чорнага ў выданні Дзяржаўнага выдавецтва БССР і інш.), ёсць у кнігах кваліфікаваныя прадмовы і ўступныя артыкулы, але нельга сказаць, што даецца навуковым апарат заўсёды, калі гэтага патрабуе тэкст кнігі.

У 1954 годзе Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР выдала кнігі выбраных твораў Н. Г. Чэрнышэўскага і В. Г. Белінскага (на рускай мове) у серыі «Бібліятэка школьніка». Выдаючы літаратурную спадчыну класікаў рускай крыві для школьнікаў стотысячным тыражом, выдавецтву перш за ўсё трэба было задумацца над тым, чым павінна адрознівацца гэтае выданне ад навуковага выдання класічнай спадчыны. У школьных выданнях увага выдавецтва павінна быць накіравана на тое, каб дапамагчы чытачу — вучню старэйшых класаў — глыбей засвоіць тэкст кнігі. Для гэтага неабходна было даць тлумачальныя каментарыі незразумелых або ўстарэлых слоў і тэрмінаў, некаторых гістарычных падзей і імёнаў. Але гэтыя звесткі адсутнічаюць у кнігах.

За апошнія гады ў БССР выдадзена многа каштоўных кніг, якія напісаны навуковымі работнікамі рэспублікі: першы том «Гісторыі БССР», трэці і чацвёрты томы збору дакументаў і матэрыялаў па гісторыі Беларусі, нарысы па эканамічнай географіі БССР, зборнікі навуковых прац розных інстытутаў, рад манаграфій аб беларускіх пісьменніках і г. д.

Навуковая кніга павінна абавязкова мець адпаведныя навукова-тэхнічныя каментарыі. У такіх выданнях няма патрэбы тлумачыць чытачу малавядомыя словы, затое адчуваецца вялікая патрэба ў навукова-бібліяграфічных каментарыях і ў дапаможных паказальніках, якія б эканомілі час чытача. У некаторых грунтоўных калектыўных працах навукова-даследчых інстытутаў яны ёсць («Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі», тт. III і IV, выдавецтва АН БССР і інш.), але ў большасці выданняў адсутнічаюць.

Мне здаецца, нашы рэспубліканскія выдавецтвы недастаткова яшчэ вывучаюць вопыт лепшых цэнтральных выдавецтваў і мала звяртаюць увагі на прадаўжэнне добрых традыцый. Адкрыўце працы Е. Ф. Барскага, А. Н. Пыпіна і інш. У літаратуразнаўчых, мовазнаўчых і этнаграфічных іх працах вы заўсёды знойдзеце ў канцы алфавітны паказальнік асоб, «чыя творы, меркаванні і выданні ўпамінаюцца ў кнізе» (Е. Ф. Барскі). У гістарычных, эканамічных, географічных і этнаграфічных кнігах звычайна давалі прадметныя паказальнікі і паказальнікі масштабасцей і географічных назваў. Калі вы, напрыклад, жадаеце знайсці ў рабоце Е. Ф. Барскага «Беларусы» думку кампазітара М. Чуркіна аб выкананні беларускіх народных песень, вам не трэба перагортваць увесь том, вы знойдзеце яе адразу па алфавітнаму паказальніку асоб.

У кожнай навуковай кнізе, побач з выкладаннем асноўнай тэмы, закранаецца многа пытанняў, думак асобных даследчыкаў; кожная падзея разглядаецца ў яе ўзаемазвязі з іншымі падзеямі; творчасць асобных аўтараў тлумачыцца не ізалявана ад творчасці сучаснікаў і папярэднікаў. Таму, часам, у кнізе можна знайсці звесткі, далёкія ад асноўнай тэмы кнігі. Так, напрыклад, у кнізе Я. Мазалькова «Янка Купала» вы сустрэнеце падрабязную ацэнку творчасці Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, В. Дуніна-Марцінкевіча і іншых папярэднікаў Янкі Купалы. У кнігах па пытаннях беларускай літаратуры ўбачыце звесткі аб тым, што гаварылі Пушкін і Дабралюбаў аб беларускім народзе, думкі аўтараў аб уплыве творчасці Пушкіна, Гогаля, Некрасава, Горкага і Маякоўскага на беларускіх пісьменнікаў і многа іншых пытанняў. Але паспрабуйце сабраць гэтыя выказванні, калі вам гэта спатрэбіцца. Няма ў кнігах па пытаннях літаратуры, выданзеных у Беларусі, алфавітных паказальнікаў імён. Як выключэнне з іх можна назваць толькі зборнік выказванняў А. П. Чэхава «Аб літаратуры і мастацтве» (Мінск, АН БССР, 1954).

Дапаможныя паказальнікі шырока практыкуюцца лепшымі савецкімі выдавецтвамі пры выданні навуковай літаратуры. Хацелася б, каб выдавецтвы БССР таксама звярнулі большую ўвагу на навукова-тэхнічнае афармленне навуковай кнігі.

Чытач адчувае ў гэтым вялікую патрэбу.

Н. ВАТАЦЫ,

галоўны бібліяграф адзела беларускай літаратуры і бібліяграфіі Дзяржаўнага бібліятэкі імя В. І. Леніна.